

ADİYAMAN'DA OYNANAN GELENEKSEL ÇOCUK OYUNLARI

Dr. Filiz AYDEMİR

© Copyright 2023

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN 978-625-399-308-5	Sayfa ve Kapak Tasarımı Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı Adıyaman'da Oynanan Geleneksel Çocuk Oyunları	Yayıncı Sertifika No 47518
Yazar Filiz AYDEMİR ORCID iD: 0000-0002-5996-9153	Baskı ve Cilt Vadi Matbaacılık
Yayın Koordinatörü Yasin DİLMEN	Bisac Code FIC019000
	DOI 10.37609/akya.2740

Kütüphane Kimlik Kartı

Aydemir, Filiz.

Adıyaman'da Oynanan Geleneksel Çocuk Oyunları / Filiz Aydemir.

Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2023.

99 s. : rnk. res. ; 135x210 mm.

Kaynakça var.

ISBN 9786253993085

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi AŞ

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

Hayatı yeniden beraber keşfettiğimiz canım oğlum Talha Doğukan'a...

ÖNSÖZ

Bu kitapta Adıyaman’da oynanan çocuk oyunları bir araya getirilmiştir. Geleneksel çocuk oyunları zaman içinde ortadan kalkmakta ya da değişmektedir. Aynı yörede oyunların isimleri veya oynanış şekilleri de farklılıklar göstermektedir. Bu kitaptaki oyunların Adıyaman’da oynanmasına rağmen bazı yerlere göre oyun isimlerinin yahut oynanış şeklinin değiştiğini görmekteyiz. Bu kitapta oyun açıklamalarında (adlar, kurallar, oyuncu sayıları, ödül ve cezalar, oyun araç gereçleri, oyun yerleri vb.) farklılıklar bulunmaktadır. Kitabı oluşturan oyunlar, geleneksel çocuk oyunlarını tam anlamıyla yansıtmaktadır. Adıyaman’da geçmişte oynanan oyunların bilimsel nitelikte olup olmadığına bakılmadan bu kitapta yer verilmiştir. Kitaba alınan oyunlarda kaynak kişi, kaynak kişinin kimlerden öğrendiği, oyunun adı ve oyunun nasıl oynandığı hakkında bilgi verilmiştir. Böylece Türkiye’nin Adıyaman ilinde oynanan çocuk oyunları, tarihsel gelişimi de gösterecek şekilde kitapta yerini almıştır.

Akademisyen olarak göreve başladığım Adıyaman Üniversitesinde “Çocukta Oyun Gelişimi” derslerini günümüze kadar yürüttüm. YÖK, 2018 yılında yirmi beş öğretmenlik lisans programını güncellemiştir. Güncellenen bu programda Okul Öncesi Öğretmenliği alan eğitimi seçmeli dersler arasında “Erken Çocukluk Eğitiminde Geleneksel Çocuk Oyunları” dersi de yer almaktadır. 2021 yılından itibaren yürüttüğüm bu seçmeli ders için yaptığım araştırmalarda Prof. Dr. Handan Asûde Başal değerli hocamızın “Geçmişten Günümüze Türkiye’de Geleneksel Çocuk Oyunları” adlı kitabını inceledim. Yürüttüğüm bu seçmeli derste değerli hocamızın kitabı bizlere yol göstermiştir. Böyle bir

çalışma, vermiş olduğum bu seçmeli dersin işlenişi esnasında aklıma geldi. Bu fikrimi Prof. Dr. Handan Asûde Başal hocamız ile paylaşmam neticesinde olumlu karşıladı. Bu süreçte kitabındaki formatını kullanmama izin veren Prof. Dr. Handan Asûde Başal hocama teşekkür ederim. Ayrıca bu kitap, lisans öğrencilerimin özverili çalışmalarıyla mümkün olmuştur. Bilinci yüksek ve çalışkan öğrencilerime teşekkür borçluyum. Bu çalışmada emeği geçen ve 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremde kaybettiğimiz öğrencilerimi rahmetle anıyorum. Ayrıca “Çember Sürme”, “Hümbek”, “Horıl Horıl Honcacık”, “Hellangaca Bınmek”, “İp Hoplama”, “Pabiç Çırpmaca (Çarpmaca)” oyunlarının bu kitapta yer almasına izin veren Ahmet Âkil Yağınlı hocamıza teşekkür borçlu olduğumu belirtmek isterim. Bu kitapta isimlerini sayamadığım emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ	1
OYUNLAR	5
KAYNAKÇA	89

GİRİŞ

Oyun konusu insanoğlunun dikkatini her zaman çekmiştir (Huizinga, 1995). Oyun insanlık tarihi kadar eskidir ve çağdaş uygarlık oyunun önemini anlama ve bu faaliyeti değerlendirme çabaları içindedir (Poyraz, 2003). Oyun tarihi ile ilgili ilk yazılar Platon, Socrates ve Aristoteles'e kadar dayanır. Platon MÖ 370 yılında "Devlet" adlı kitabında koruyucuların ve yöneticilerin toplumdan farklı olarak eğitilmeleri ve oyunu beceri kazanmada bir yöntem olarak kullanılmasını gerektiğini belirtir (Önder, 2017). Socrates ve Aristoteles de oyunun anlamını keşfetmeye çalışmış, insanın yaşamında mükemmel bilgiyi oluşturmada ve çocukluk dönemindeki oluşan bilişsel düşüncede oyunun önemine dikkat çekmiştir (Ayan, 2017).

Yeryüzünün her yerinde oyunlar yüzyıllardan beri oynanmaktadır. Yazılı belgeler ve arkeolojik araştırmalar günümüzde oynanan oyunları 2000 yıl ve daha öncesine dayandırmaktadır (Poyraz, 2003). Tarihin en eski oyun aracı taştır. Tahtadan yapılmış bebekler, topaçlar eski Mısır'da bulunan oyun araçlarıdır (Başel, 2017; Onur, 2016). "Sek sek" gibi oyunların izine Roma harabelerinde rastlandığı belirtilmektedir (Hatcher, Pape ve Nicosia, 1998). Efes harabelerinde, Roma uygarlığından kalma mermer bloklar üzerinde üçtaş ve dokuztaş oyun

yerleri tespit edilmiştir (Onur, 1992). Hatta “tura oyunu, topaç çevirme, saklanbaç, denizin üzerinde taş kaydırma oyunu, çatal-matal, körebe” oyunları çok eskiden beri oynanan oyunlardır. Bu oyunların isimleri zamanla değişikliğe uğrasa da benzer materyallerle farklı ülkelerde oynanmaktadır (Poyraz, 2003). Ayrıca çocukların oyunlarda kullandıkları top, topaç, düdükler, hayvan heykelcikleri ve bilyelere Anadolu'nun çeşitli yörelerinde rastlanmaktadır (Akbulut, 2009). Gerek tarihi lehçelerdeki gerek günümüz Türk lehçelerindeki oyun içeriklerinde kültürel ortaklıklar görülmüştür. Bazı lehçelerde “kumalak” adı verilen “dokuztaş” Kazaklar, Kırgızlar, Özbekler ve Anadolu'da yaşayan Türkler tarafından bilinmektedir (And, 2016). “Top” kelimesi Uygur Türklerinde *tepküç*; Divanu Lugatı't-Türk'te ise *topık*, *tepük*, *top* olarak geçmektedir (Serbest, 2019).

Türk çocuk oyunlarının yazılı kaynağı Divânü Lugâtî't Türk'te müngüz “boynuz” oyunu, aşık oyunu, töpük, ötüş, karagünü gibi birçok çocuk oyunu ismine rastlanmaktadır (Şahin, 2016). Dedem Korkut'un kitabında toy, av, ok yarışı, düello, aşık oyunu üzerine bilgi bulunmaktadır. Bu kitapta Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikayesi'nde Bayındır Han ve Oğuz Beyleri boğa güreşi seyretmek için meydanda toplandıklarında Dirse Han'ın oğlu ile üç bey çocuğunun meydanda aşık oynadıkları belirtilir (Ergin, 1994). And (2016), Oyun ve Bügü adlı kitabında da Doğu oyunlarında, Türk oyunları üzerine geniş bilgi vermektedir. “Allı Dikli Oyunu, Aşık Oyunu, Atlanbaç Oyunu, Bızdık Oyunu, Dokuz Taş Oyunu, Çalık Oyunu, Dur Tut Oyunu, Fırlak Oyunu, Koz veya Ceviz Oyunu, Gerdan Oyunu, Kumar Oyunu, Siramana Oyunu, Mangala Oyunu, Satranç Oyunu, Sultan Oyunu, Takla Oyunu, Tabanca Oyunu, Tek mi Çift mi Oyunu, Tura Oyunu, Satranç Oyunu, Yumurta Oyunu, Uzun Eşek Oyunu gibi oyunlar bu eserde ortaya koyulmuştur. Bu kitapta Anadolu'da oynanan oyunların başka kültürlerle de aktarıldığı da yer alır (And, 2016).

Öztabak (2017), en eski çocuk oyunlarının taşı uzağa atma, bir taşla başka taşı vurma, kovalamaca oyunları, çeşitli sopa ve değneklerle “cirit” gibi oynanan oyunlar olduğunu belirtir. 4000 yıldan eski bilinen oyun araçları toplar ve “beş taş” oyunudur. Yine başka bir oyun “aşık kemiği” ile oynanan oyundur (Poyraz, 2003). Oyun araçlarından olan topaca, Asya’da 14. yüzyıldan çok daha öncelerde rastlanır. Günümüzde topaçla çok değişik oyunlar oynanmaktadır (Özer, 1999). “Çember ve suda kaydırma oyunu” bugün de çocukların severek oynadıkları oyunlar arasındadır ve çok eskiden beri bilinmektedir. “Çiftçi çukurdaydı, aç kapıyı bezirgân başı, tavşan kaç kazı tut “gibi oyunlar, kız çocuklarının türkü söyleyerek oynadıkları oyunlar arasındadır. “Yağ yağ yağmur, yağ satarım bal satarım, üşüdüm üşüdüm, annem babam tulumbadan su çeker” gibi tekerleme söylenerek oynanan oyunlardır (Seyrek ve Sun, 1991; Tezcan, 1985).

Toplumsal kültürün gelişiminde çocuk oyunları önemli bir yer tutmaktadır (Akandere, 2003). Oyun dünyanın her yerinde, her çağda ve her kültürde oynandığından hem kültürel hem de evrensel unsurları içinde barındırmaktadır (Erden, 2001). Çocuğun gelişiminde önemli bir yeri olan oyun, tarihsel süreçte gelişip değişerek çağın gereksinimleri ve teknolojik gelişmelerle oyunun ismi ve oynanış şekli değişmiştir (Kahya Canlı ve Demirarslan, 2020). Geleneksel çocuk oyunlarının, coğrafi, toplumsal veya kültürel özellikler gibi farklılıkları olabilir. Fakat bu oyunların çocuklar üzerindeki etkileri ortaktır (Koyuncu ve Bulut, 2022). Kültürel ve coğrafi özellikler bakımından farklılık gösterebilir de geleneksel çocuk oyunları, toplumun millî ve manevi kültürünü içlerinde barındırırlar (Sümbüllü ve Altınışık, 2016). Her kültürün kendine ait değerleri çocuklara geleneksel çocuk oyunları ile aktarılmaktadır. Türkiye’nin hemen her yerinde küçük farklılıklara rağmen aynı türden oyunların oynandığı tespit edilmiştir (Aksoy, 2014).

Kültürümüzün mirası olan geleneksel çocuk oyunları, öğretim aracı olarak kullanılarak nesillere aktarılabilir. Nesiller boyunca aktarımla çocuklara kazandırılan oyunlar, geçmiş ve gelecek arasında köprü kurarak kültürel aktarımı sağlayacaktır (Fırat, 2013; Oksal, 2004). Sonuç olarak oyun, çocukların bütün gelişim alanlarına katkısının yanı sıra kültürel gelişimleri bakımından da önemlidir. Geleneksel çocuk oyunları, çocuklarda kültürel aktarımı sağlayarak kültürel mirası korumaktadır.

KAYNAKÇA

- Akandere, M. (2003). *Eğitici okul oyunları*. Nobel Yayın.
- Akbulut, D. (2009). Günümüzde geleneksel oyuncaklar. *Milli Folklor*, 21(84), 182-191.
- Aksoy, H. (2014). Çocuk oyunlarının işlevleri: Sarıkeçili yörük çocuk oyunları. *Milli Folklor*, 13(101), 265-276.
- And, M. (2016). *Oyun ve Bügü*. Yapı Kredi Yayınları.
- Ayan, S. (2017). Oyunun tarihsel içeriği. S. Ayan (Ed.), *Oyunlarla renklendir hayatı* (s. 1-5) içinde. Vize.
- Başal, H. A. (2017). *Geçmişten günümüze Türkiye’de geleneksel çocuk oyunları*. Nobel Yayın.
- Erden, Ş. (2001). *Anaokullarına devam eden çocukların ebeveyn ve öğretmenlerinin çocuk oyun ve oyuncakları hakkındaki görüşlerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Ergin, M. (1994). *Dede Korkut kitabı I*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Fırat, H. (2013). Çocuk oyunları-egitim ilişkisi: Bezirgan başı örneği. *Electronic Turkish Studies*, 8(13), 885-896.
- Hatcher, B., Pape, Dianne ve Tim Nicosia, R. (1988). *Group games for global awareness*. Childhood education.
- Huizinga, J. (1995). *Homo Ludens: oyunun toplumsal işlevi üzerine bir deneme* (M.A. Kılıçbay, Çev.). Ayrıntı Yayıncılık.
- Kahya Canlı, S. ve Demirarslan, D. (2020). Çocuk oyun alanlarının tarihi gelişimi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 3(6), 60-75.
- Koyuncu, F. ve Bulut, G., G. (2022). Geleneksel çocuk oyunlarının kültürlerarası etkileşimi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (12), 499-519.
- Oksal, A. (2004). Kuşaklararası Oyun: Yetişkin ve çocuk kültürü arasında bir köprü, B. Onur ve N. Güney (Ed.), *Türkiye’de çocuk oyunları: Araştırmalar* (s. 123-128). Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Onur, B. (1992). Tarih boyunca oyunlar ve oyuncaklar. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, 25(2), 365-386.
- Onur, B. (2016). *Oyun ve oyuncaklar (Oyunun ve oyuncağın kültürel tarihi)*. Kalemkitap Yayıncılık.
- Önder, A. (2017). Oyun kuramları. H.A. Çiftçi ve A. Önder (Ed.), *Erken çocuklukta oyun ve oyun yoluyla öğrenme* (s. 27-45) içinde. Nobel Yayın.
- Özer, Z. (1999). Oyun dünyamız. *Bilim Çocuk Dergisi*, 16, Pro-mat Basım yayın.
- Öztabak, M., Ü. (2017). İlkokul 2. ve 3. sınıf öğrencilerinin oynadıkları oyunların incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 797-822.

- Poyraz, H. (2003). *Okul öncesi dönemde oyun ve oyuncak*. Anı Yayıncılık.
- Serbest, K. (2019). Divânü Lugâti't-Türk ve Uygur Türklerinde çocuk oyunları. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 13, 101-114.
- Seyrek, H. ve Sun, M. (1991). *Çocuk oyunları-okul öncesi eğitiminde oyun dersi el kitabı*. Müzik Eserleri Yayınları.
- Sümbüllü, Y. ve Z. Altınışık, M., E. (2016). Geleneksel çocuk oyunlarının değerler eğitimi açısından önemi. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 73-85.
- Tezcan, E. (1985). *Okul öncesi eğitimde bilmece, tekerleme ve parmak oyunları*. Çağ Matbaası.
- Yağınlı, A., A. (2013). *Adıyaman merkez ağız ve kültürü*. Adıyaman Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları.